

Murdock, G. P. *Ethnographic Atlas*. Pittsburgh: University of Pittsburgh Press, 1967.

Shaik, F. F., Makhecha, U. P., and Gouda, S. K. "Work and non-work identities in global virtual teams: Role of cultural intelligence in employee engagement". *International Journal of Manpower*, vol. 42, no. 1 (2020): 51-78.

DOI: <https://doi.org/10.1108/IJM-03-2019-0118>

"Tsyfrova ekonomika: trendy, ryzyky ta sotsialni vykyky : analit. dop." [Digital Economy: Trends, Risks and Social Challenges: analytical supplement]. *Tsentr Razumkova*. Kyiv, 2020. https://razumkov.org.ua/uploads/article/2020_digitalization.pdf

Trompenaars, F., and Hampden-Turner, C. *Riding the Waves of Culture: Understanding Diversity in Global Business*. New York: McGraw-Hill, 2012.

УДК 330:338
JEL: M12; O34
DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2025-5-504-514>

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ, ВИЗНАННЯ ТА ЗАХИСТУ ОБ'ЄКТІВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ: РИЗИКИ ТА ВИКЛИКИ СУЧАСНОСТІ

©2025 НАЙЧУК-ХРУЩ М. Б., КОНАХОВИЧ В. І.

УДК 330:338
JEL: M12; O34

Найчук-Хрущ М. Б., Конахович В. І. Особливості управління, визнання та захисту об'єктів інтелектуальної власності: ризики та виклики сучасності

У статті розглянуто ключові аспекти управління, визнання та захисту об'єктів інтелектуальної власності (ІВ) в умовах трансформації глобального інноваційного середовища. Визначено сучасні виклики, що постають перед системами інтелектуальної власності, зокрема в контексті цифровізації, стрімкого розвитку штучного інтелекту, зростання кількості кібератак і порушень прав ІВ у цифровому просторі. Особлива увага приділена необхідності оновлення правових механізмів визнання новітніх об'єктів ІВ, зокрема створених за допомогою генеративного ШІ, що зумовлює потребу перегляду підходів до авторства та охорони прав. У статті проаналізовано світові тенденції розвитку інституційних і законодавчих інструментів захисту ІВ, зокрема досвід ЄС, США та рекомендації міжнародних організацій (WIPO, WTO). Розглянуто реформу системи ІВ в Україні, утворення Національного органу інтелектуальної власності (UANPIO), а також законодавчі зміни 2023 року, що мають на меті посилення правового захисту. Висвітлено ризики, пов'язані з недосконалістю механізмів захисту прав ІВ, поширенням контрафактної продукції, правовою невизначеністю та складністю транснаціонального дотримання прав. Автори обґрунтовують необхідність комплексного підходу до управління ІВ, який включає не лише юридичне визнання та захист прав, а й стратегії комерціалізації, цифрового моніторингу, інноваційної кібербезпеки та міжнародної взаємодії. У висновках зроблено акцент на важливості адаптації національної системи ІВ до умов війни, економічної нестабільності та глобального конкурентного тиску. Отримані результати мають теоретичне та практичне значення для фахівців у галузі права, економіки, управління інтелектуальною власністю, інноваційного розвитку та цифрової безпеки. Представлені висновки можуть бути використані для вдосконалення державної політики у сфері охорони ІВ, зокрема в межах інтеграції України до Європейського Союзу та відновлення її економіки в повоєнний період.

Ключові слова: інтелектуальна власність, правовий захист, управління ІВ, штучний інтелект, кібербезпека, реформа законодавства, міжнародна кооперація.

Рис.: 1. Бібл.: 21.

Найчук-Хрущ Марта Богданівна – кандидат економічних наук, доцент, викладач кафедри менеджменту та міжнародного підприємництва, Національний університет «Львівська політехніка» (вул. Степана Бандери, 12, Львів, 79013, Україна)

E-mail: marta.b.nauchuk-khrushch@lpnu.ua

Конахович Василь Ігоревич – аспірант, Національний університет «Львівська політехніка» (вул. Степана Бандери, 12, Львів, 79013, Україна)

E-mail: vasyl.i.konakhovych@lpnu.ua

UDC 330:338
JEL: M12; O34

Nauchuk-Khrushch M. B., Konakhovych V. I. Features of the Management, Recognition, and Protection of Intellectual Property Objects: Risks and Challenges of Modernity

The article examines key aspects of management, recognition, and protection of intellectual property (IP) objects in the context of the transformation of the global innovation environment. The article also identifies modern challenges facing intellectual property systems, particularly in the context of digitalization, the rapid development of artificial intelligence, the increase in cyberattacks, and violations of IP rights in the digital space. Special attention is paid to the necessity of updating legal mechanisms for recognizing new IP objects, especially those created with generative AI, which necessitates a reconsideration of approaches to authorship and rights protection. The article analyzes global trends in the development of institutional and legislative tools for IP protection, including the experiences of the EU, the USA, and recommendations from international organizations (WIPO, WTO). The reform of the intellectual property system in Ukraine has been examined, including the establishment of the National Intellectual Property Authority (Ukrainian National Office for Intellectual Property and Innovation – UANPIO) and the legislative changes of 2023 aimed at strengthening legal protection. The risks associated with the shortcomings of intellectual property rights protection mechanisms, the proliferation of counterfeit products, legal uncertainty, and the complexities of transnational rights enforcement have been highlighted. The authors substantiate the necessity of a comprehensive approach to intellectual property management that includes not only legal recognition and protection of rights but also strategies for commercialization, digital monitoring, innovative cybersecurity, and international cooperation. The conclusions emphasize the importance of adapting the national intellectual property system to the conditions of war, economic instability, and global competitive pressures.

The results obtained hold theoretical and practical significance for specialists in the fields of law, economics, intellectual property management, innovative development, and digital security. The presented conclusions can be used to enhance public policy in the field of intellectual property protection, particularly in the context of Ukraine's integration into the European Union and the recovery of Ukrainian economy during the post-war time period.

Keywords: intellectual property, legal protection, IP management, artificial intelligence, cybersecurity, legislative reform, international cooperation.

Fig.: 1. Bibl.: 21.

Naychuk-Khrushch Marta B. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Lecturer of the Department of Management and International Entrepreneurship, National University «Lviv Polytechnic» (12 Stepana Bandery Str., Lviv, 79013, Ukraine)

E-mail: marta.b.naichuk-khrushch@lpnu.ua

Konakhovych Vasyl I. – Postgraduate Student, National University «Lviv Polytechnic» (12 Stepana Bandery Str., Lviv, 79013, Ukraine)

E-mail: vasyli.konakhovych@lpnu.ua

У сучасних умовах розвитку цифрової економіки, глобалізації ринків та стрімкого впровадження інновацій інтелектуальна власність (ІВ) набуває стратегічного значення як ключовий актив підприємств, наукових установ і держав загалом. Об'єкти інтелектуальної власності – від наукових розробок до брендів та цифрових продуктів – дедалі частіше стають не лише джерелом економічної вартості, а й об'єктами конкурентної боротьби та правових спорів. Це обумовлює необхідність комплексного підходу до їхнього визнання, ефективного управління та надійного захисту.

Управління об'єктами ІВ передбачає не лише їх реєстрацію та облік, а й стратегічне планування комерціалізації, ліцензування, трансферу технологій та забезпечення захисту прав у національних і міжнародних юрисдикціях. Водночас, сучасна реальність ставить перед власниками інтелектуальних активів низку викликів – від кіберзагроз і піратства до недосконалості правозастосовних механізмів та судової практики в окремих країнах.

Актуальність дослідження зумовлена зростанням кількості порушень прав ІВ, ускладненням процедур їх визнання в умовах транснаціонального бізнесу, а також потребою у формуванні ефективних стратегій управління інтелектуальними активами. Особливе значення ця проблематика набуває для країн, які перебувають у процесі інституційних реформ та інтеграції до світових економічних структур, зокрема України.

Метою даної статті є аналіз особливостей визнання, управління та захисту об'єктів інтелектуальної власності з урахуванням актуальних ризиків і глобальних викликів, а також визначення практичних підходів до підвищення ефективності системи інтелектуальної безпеки в умовах динамічних змін.

Що ж стосується завдань статті, то можна виокремити такі:

- ✦ Проаналізувати сучасні підходи до визнання та правового оформлення об'єктів інтелектуальної власності в національних і міжнародних системах.

- ✦ Визначити ключові ризики, пов'язані з порушенням прав на об'єкти інтелектуальної власності в умовах цифрової трансформації, глобалізації та гібридних загроз.
- ✦ Дослідити особливості управління інтелектуальною власністю на підприємствах та в організаціях, включно зі стратегіями комерціалізації, ліцензування та трансферу технологій.
- ✦ Оцінити ефективність існуючих механізмів захисту прав ІВ, включно з судовим і адміністративним захистом, альтернативним врегулюванням спорів, міжнародними угодами.
- ✦ Визначити основні напрями вдосконалення політики у сфері управління та захисту інтелектуальної власності в контексті національної безпеки, економічної стабільності та міжнародної інтеграції.

У період останніх трьох років спостерігається суттєве посилення наукового та практичного інтересу до питань управління, визнання та захисту об'єктів інтелектуальної власності в умовах новітніх глобальних викликів. Зокрема, чільне місце у світовій академічній та експертній дискусії займає проблема адаптації системи інтелектуальної власності до нових технологічних реалій, зокрема стрімкого розвитку штучного інтелекту. У доповіді Всесвітньої організації інтелектуальної власності «World Intellectual Property Report 2022» підкреслюється, що саме інновації, пов'язані з цифровими технологіями, стають головною рушійною силою зростання, а отже, і предметом активної охорони з боку держав і приватного сектора [1].

Окрему увагу міжнародні та вітчизняні дослідники приділяють викликам, що пов'язані з правовим статусом результатів, створених із використанням генеративного штучного інтелекту. За результатами публікацій Reuters (2024), InspireIP (2024) та IamIP (2025) фахівці наголошують на необхідності перегляду критеріїв авторства та винахідницького рівня для таких об'єктів, оскільки традиційні підходи втрачають релевантність у випадку автоматизованого створення інновацій [4; 5; 8].

Водночас, в Україні відбулося суттєве реформування інституційної архітектури у сфері інтелектуальної власності, зокрема створення Національного органу інтелектуальної власності (UANPIO), який з 2022 року виконує функції колишнього Укрпатенту. Як зазначається в аналітичному звіті Міжнародної асоціації торговельних марок (INTA), ця реформа є важливим етапом на шляху гармонізації українського законодавства з європейськими нормами та стандартами [2]. Однак війна в Україні створила нові ризики для функціонування системи інтелектуальної власності – про це йдеться у спеціальному звіті FICPI, присвяченому захисту прав ІВ в умовах надзвичайної ситуації [3].

Ще одним важливим напрямом сучасних досліджень є зростаючі загрози у сфері захисту інтелектуальної власності, зокрема кіберзлочинність, цифрове піратство та контрафакт. У публікаціях [6; 10; 11] розглядаються нові підходи до виявлення, попередження та реагування на ці виклики, включно з використанням технологій блокчейн, цифрового маркування та систем моніторингу правопорушень.

Загальносвітовою тенденцією залишається зміцнення позицій міжнародного співробітництва у сфері захисту прав інтелектуальної власності. Так, Європейська комісія спільно з EUIPO у 2022 р. ініціювала низку заходів для збереження прав українських власників ІВ у межах єдиного ринку ЄС, про що свідчить офіційна заява органів ЄС [7]. Водночас, вітчизняні фахівці акцентують увагу на потребі створення єдиного інформаційного середовища та цифрової платформи управління правами ІВ, що має стати основою національної інноваційної безпеки.

Таким чином, аналіз останніх публікацій свідчить про необхідність системного перегляду підходів до визнання, управління та захисту інтелектуальної власності в умовах цифрової трансформації, гібридних загроз і воєнного стану. Водночас ці процеси супроводжуються пошуком балансу між інноваційним розвитком і правовою визначеністю, що вимагає узгоджених зусиль як на національному, так і міжнародному рівнях.

У сучасному світі інтелектуальна власність (ІВ) відіграє ключову роль у розвитку економіки, науки, культури та технологій. Об'єкти інтелектуальної власності (ОІВ) є нематеріальними активами, що мають значну комерційну цінність і потребують ефективного визнання, управління та захисту. Незважаючи на розвинену нормативно-правову базу, існують численні ризики, пов'язані з правовим регулюванням, економічними чинниками та технологічними аспектами використання інтелектуальної власності.

Процес визнання об'єкта інтелектуальної власності визначається національним і міжнародним законодавством. Основними нормативно-правовими актами, що регулюють цю сферу, є: Паризька конвенція з охорони промислової власності, Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів, Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності, Цивільний кодекс України.

Реєстрація прав на ОІВ передбачає подання заявки до відповідного органу (наприклад, Укрпатенту для патентів та знаків для товарів і послуг). Визнання авторських прав на твори науки, літератури та мистецтва відбувається автоматично з моменту створення твору.

ВИДИ ОБ'ЄКТІВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Відповідно до міжнародних норм, основними видами ОІВ є:

- ✦ патенти (винаходи, корисні моделі, промислові зразки);
- ✦ товарні знаки та комерційні найменування;
- ✦ авторське право та суміжні права (літературні, музичні та художні твори);
- ✦ комерційні таємниці та ноу-хау;
- ✦ географічні зазначення походження товарів.

Кожен з цих об'єктів має специфічний механізм визнання та охорони прав.

УПРАВЛІННЯ ОБ'ЄКТАМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Ефективне управління ОІВ включає стратегічне планування, комерціалізацію та монетизацію нематеріальних активів. Основні складові управління:

- ✦ реєстрація прав та оновлення ліцензій;
- ✦ оцінка вартості ОІВ;
- ✦ ліцензування та франчайзинг;
- ✦ використання технологічних трансферів;
- ✦ контроль дотримання прав інтелектуальної власності.

ЛІЦЕНЗУВАННЯ ТА КОМЕРЦІАЛІЗАЦІЯ

Ліцензування дозволяє правовласникам надавати дозвіл на використання ОІВ третім особам, забезпечуючи отримання прибутку. Основні типи ліцензій:

- ✦ ексклюзивна ліцензія (лише один ліцензіат має право використання);
- ✦ неексклюзивна ліцензія (можливе надання прав кільком ліцензіатам);
- ✦ субліцензування (передача прав ліцензіатом третім особам).

Комерціалізація також включає продаж патентів, використання франчайзингових схем і венчурне фінансування стартапів на основі ОІВ.

Глобалізація створює сприятливе середовище для розвитку інтелектуальної власності завдяки активному обміну ідеями та конкуренції між учасниками ринку. Саме інтенсивна взаємодія компаній у боротьбі за увагу споживачів стимулює розробку інноваційних продуктів і послуг, що потребують правової охорони. Захист інтелектуальної власності дає можливість компаніям отримати ексклюзивні права на комерційне використання своїх розробок, що, своєю чергою, сприяє збереженню унікальності їхніх товарів та послуг.

Окрім цього, створюються платформи для популяризації новітніх розробок, надаючи широкому загалу доступ до інновацій. Це сприяє підвищенню обізнаності споживачів щодо інтелектуальних прав, а також формує попит на унікальні продукти. Ефективна система захисту прав інтелектуальної власності допомагає підтримувати чесну конкуренцію, запобігаючи незаконному копіюванню та поширенню контрафактної продукції. Це гарантує, що кошти, інвестовані в дослідження та розробку, будуть виправдані, а винахідники та автори отримають відповідну компенсацію за свої зусилля.

У результаті зростає мотивація бізнесу до подальших інвестицій у новітні технології та креативні рішення. Таким чином, торговельні мережі не лише сприяють розвитку інтелектуальної власності, а й відіграють важливу роль у її захисті, що є ключовим фактором для стимулювання інновацій та забезпечення сталого розвитку економіки.

Основні показники розвитку інтелектуальної власності:

1. Зростання кількості патентних заявок і реєстрацій

За даними компанії IPSTYLE, у 2023 році світова патентна активність досягла рекордного рівня, перевищивши показники попередніх років. Загальна кількість поданих патентних заявок становила близько 3,5 мільйона, що на понад мільйон більше, ніж десятиліття тому. Найбільша активність спостерігається в Китаї, США, Японії, Південній Кореї та Німеччині [12]. В Україні найвищий рівень реєстрації об'єктів промислової власності було зафіксовано у 2019 році – 57,2 тисячі поданих заявок. З них було зареєстровано 30,6 тисяч об'єктів, включаючи 17,3 тисячі торговельних марок, 8,4 тисячі корисних моделей, 2,6 тисячі промислових зразків та 2,3 тисячі винаходів.

2. Посилення правового захисту інтелектуальної власності

15 квітня 2023 року в Україні набув чинності Закон «Про внесення змін до деяких законодав-

чих актів України щодо посилення захисту прав інтелектуальної власності». Основна мета цього закону – гармонізація національного законодавства з положеннями Угоди про асоціацію з ЄС, що передбачає посилення механізмів захисту інтелектуальних прав та розширення можливостей їхньої правової охорони [13].

3. Динаміка судових справ у сфері інтелектуальної власності

За словами судді Ірини Колос, судові спори, пов'язані із захистом прав інтелектуальної власності, становлять приблизно 1% від усіх справ, розглянутих господарськими судами. У 2022 р. кількість звернень до Касаційного господарського суду з питань інтелектуальної власності знизилася на 63,4% порівняно з 2021 р., а кількість апеляційних скарг – на 63%. Водночас до 2021 р. кількість судових розглядів у цій сфері зростала, що свідчило про активне використання інтелектуальної власності в господарській діяльності. Проте повномасштабна війна та економічні труднощі призвели до зниження кількості судових спорів щодо прав інтелектуальної власності на 34%, а кількість відкритих проваджень скоротилася на 70% [14].

4. Посилення міжнародної співпраці у сфері інтелектуальної власності

У 2023 р. Україна стала учасницею фонду SME Fund, що надало вітчизняним підприємцям можливість компенсувати до 75% витрат на реєстрацію торговельних марок у Європейському Союзі. Це відкриває нові перспективи не лише для захисту власних брендів, а й для монетизації бізнесу через ліцензування та продаж франшиз на європейському ринку. Очікується, що ця ініціатива буде продовжена й далі, що створить додаткові можливості для українських компаній.

Перед поданням заявки на реєстрацію торговельної марки в ЄС рекомендується здійснити попередній аналіз на предмет схожості з уже зареєстрованими або поданими на реєстрацію знаками. Це допоможе уникнути ризику відмови, можливих правових конфліктів і забезпечить оптимізацію стратегії реєстрації та розподілу бюджету.

5. Збільшення обсягів ліцензування та передачі технологій

Як зазначають Мельник-Мельников П. Г., П'ятчаніна Т. В., Огородник А. М. і Мазур М. Г. [15], в Україні зберігається тенденція активного патентування корисних моделей та промислових зразків, що пояснюється меншими витратами на їх реєстрацію. Водночас значне зростання обсягів придбання імпортованих технологій призводить до того, що витрати на закупівлю об'єктів інтелектуальної власності (ОІВ) за кордоном значно перевищують доходи від експорту вітчизняних розробок.

Протягом 2011–2017 рр. коефіцієнт покриття імпорту експортом ОІВ залишався низьким, варіюючись у межах 0,1–0,2. Це означає, що Україна імпортує інтелектуальні активи в 5–10 разів більше, ніж експортує. Така ситуація підкреслює потребу в стимулюванні розвитку національного сектора інтелектуальної власності та посиленні політики підтримки експорту українських технологій [15; 16].

Таким чином, ефективне управління інтелектуальною власністю в торговельних мережах є важливим елементом економічного розвитку, що забезпечує чесну конкуренцію, стимулює інноваційну діяльність та сприяє захисту прав розробників і авторів.

Захист інтелектуальної власності є складним процесом, оскільки він стикається з низкою серйозних викликів, які можуть завдати значної шкоди як власникам прав, так і економіці в цілому. Основними ризиками у цій сфері є:

1. Порушення авторських прав (піратство, нелегальне використання)

Авторське право захищає твори літератури, мистецтва, музики, кінематографії, комп'ютерні програми тощо. Проте одним із найпоширеніших ризиків у цій сфері є:

- ✦ *Піратство* – незаконне копіювання та розповсюдження захищених творів без згоди автора або правовласника. Це стосується як цифрового контенту (музики, фільмів, програмного забезпечення), так і фізичних носіїв (книг, дисків тощо).
- ✦ *Нелегальне використання* – застосування творів без дозволу власника, наприклад у комерційних цілях без сплати роялті або в рекламній діяльності без згоди правовласника.

Ці порушення завдають значних фінансових втрат авторам, компаніям і державі (через недоотримання податкових надходжень), а також підривають розвиток креативної індустрії.

2. Патентний тролінг (реєстрація патентів без мети використання)

Патентний тролінг – це практика подання заявок на патенти без наміру їх фактичного використання, а з метою:

- ✦ отримання фінансової вигоди шляхом судових позовів проти інших компаній за нібито порушення патентних прав;
- ✦ перешкоджання конкуренції через блокування використання технологій іншими учасниками ринку;
- ✦ штучного створення патентних портфелів для подальшого перепродажу компаніям, які дійсно займаються розробкою відповідних технологій.

Такі дії негативно впливають на інноваційний процес, створюють правову невизначеність і можуть гальмувати розвиток нових технологій.

3. Крадіжка комерційних таємниць

Комерційні таємниці – це конфіденційна інформація, що має економічну цінність для компанії, включно з технологічними розробками, бізнес-стратегіями, клієнтськими базами та маркетинговими планами. Основними загрозами в цій сфері є:

- ✦ *Інсайдерська діяльність* – витік інформації через дії співробітників або партнерів, які передають конфіденційні дані конкурентам.
- ✦ *Шпигунство* – незаконне отримання даних через хакерські атаки, злами баз даних, використання прослуховуючих пристроїв або соціальної інженерії.
- ✦ *Несанкціонований доступ* – викрадення даних у результаті слабкої системи безпеки компанії.

Втрата комерційних таємниць може призвести до втрати конкурентних переваг, фінансових збитків та репутаційних ризиків.

4. Кіберзагрози (хакерські атаки, витоки інформації)

Сучасні технології суттєво розширили можливості для розвитку інтелектуальної власності, але водночас зробили її вразливою до кібератак. Основні ризики включають:

- ✦ *Хакерські атаки* – несанкціоноване проникнення в інформаційні системи компаній з метою викрадення або знищення інтелектуальної власності (зокрема, патентних заявок, проектною документації, унікального програмного коду).
- ✦ *Витоки даних* – ненавмисне або навмисне розповсюдження конфіденційної інформації через помилки співробітників, злам серверів або зловмисні дії третіх осіб.
- ✦ *Кібершантаж* – ситуації, коли злочинці блокують доступ до критично важливих даних (наприклад, через віруси-шифрувальники) та вимагають викуп.

Захист інтелектуальної власності в цифровому середовищі вимагає впровадження сучасних засобів кібербезпеки, шифрування даних і регулярного аудиту безпеки.

5. Фальсифікація та контрафактна продукція

Підrobка товарів – одна з найсерйозніших проблем у сфері захисту інтелектуальної власності, що має широкомасштабний вплив на економіку та безпеку споживачів. Основні загрози:

- ✦ *Фальсифікація брендової продукції* – незаконне виготовлення та продаж товарів під чужими торговельними марками. Це поширене у сферах моди, косметики, фармацев-

тики, електроніки та автомобільних запчастин.

- ✦ *Контрафактні ліки та медичні засоби* – небезпечна проблема, що загрожує здоров'ю та життю людей. Підроблені медикаменти можуть не містити необхідних активних речовин або містити шкідливі домішки.
- ✦ *Підробка технологій та електронних пристроїв* – контрафактна техніка часто виготовляється з дешевих матеріалів і не відповідає стандартам якості, що може спричинити коротке замикання, перегрів або інші небезпечні ситуації.

Фальсифікація та підробка товарів завдають шкоди не тільки правласникам, але й споживачам, оскільки знижують якість продукції, підривають довіру до брендів і створюють ризики для здоров'я та безпеки [17].

Захист інтелектуальної власності стикається з низкою серйозних викликів, які потребують комплексного підходу. Для мінімізації ризиків необхідні:

- ✦ розширення законодавчих норм і механізмів правозастосування;
- ✦ впровадження сучасних технологій кібербезпеки;
- ✦ міжнародне співробітництво в боротьбі з контрафактом і патентним тролінгом;
- ✦ активне використання заходів превентивного захисту, таких як реєстрація торговельних марок, укладення угод про нерозголошення (NDA) та регулярні аудити безпеки.

Лише комплексний підхід та ефективна взаємодія держави, бізнесу та споживачів дозволять створити надійну систему охорони інтелектуальної власності та забезпечити її захист у глобальному цифровому світі.

Ефективний захист інтелектуальної власності вимагає комплексного підходу, що включає юридичні, технологічні та організаційні заходи. Серед найважливіших методів захисту ОІВ можна виділити такі:

1. Судовий захист і адміністративні заходи

Судовий і адміністративний захист є основними правовими механізмами боротьби з порушеннями прав інтелектуальної власності.

Судовий захист передбачає звернення до судових органів у випадку незаконного використання об'єктів інтелектуальної власності. Власник ОІВ може подати позов про:

- ✦ відшкодування збитків (компенсація за неправомірне використання);
- ✦ вилучення контрафактної продукції з ринку;

- ✦ припинення неправомірних дій (наприклад, незаконне копіювання або використання торговельної марки).

У міжнародній практиці популярними є позови щодо авторського права, патентних порушень і недобросовісної конкуренції.

Адміністративні заходи включають:

- ✦ роботу антимонопольних органів, які контролюють дотримання прав інтелектуальної власності;
- ✦ підтримку правоохоронних органів у боротьбі з контрафактною продукцією;
- ✦ вилучення підроблених товарів із ринку відповідно до митного законодавства.

Судовий та адміністративний захист є ефективним способом захисту прав, але вимагає знань, часу та фінансових ресурсів.

2. Використання договорів про конфіденційність (NDA)

Договір про нерозголошення інформації (Non-Disclosure Agreement, NDA) є важливим інструментом захисту конфіденційних відомостей і комерційних таємниць.

NDA укладається між сторонами, які працюють із конфіденційною інформацією (наприклад, компанія та співробітник, розробник і замовник, партнери у стартапі).

У разі порушення умов договору винна сторона може бути притягнута до фінансової або юридичної відповідальності.

NDA допомагає запобігти витоку критично важливої інформації щодо технологій, бізнес-стратегій, ноу-хау та інших нематеріальних активів.

Цей метод є ключовим для захисту унікальних розробок, особливо у високотехнологічних галузях, таких як IT, біотехнології та виробництво.

3. Запровадження системи контролю доступу до комерційних таємниць

Захист конфіденційної інформації та комерційних таємниць вимагає створення системи контролю доступу до критичних даних у межах компанії.

Методи захисту включають:

- ✦ фізичні заходи (обмежений доступ до приміщень, відеоспостереження, контроль відвідувачів);
- ✦ електронні засоби безпеки (шифрування даних, двофакторна автентифікація, контроль доступу до серверів);
- ✦ запровадження політики мінімального доступу – тільки співробітники, які безпосередньо працюють з конфіденційними даними, мають право доступу до них;
- ✦ регулярний аудит інформаційної безпеки та перевірка ризиків витоку інформації;

- ✦ комплексний підхід до захисту комерційних таємниць допомагає уникнути шпигунства, витоків інформації та внутрішніх загроз.

4. Використання антипіратських технологій (цифрові водяні знаки, DRM-системи)

У цифрову епоху захист авторських прав від незаконного використання набуває критичного значення. Для цього застосовуються:

- ✦ *Цифрові водяні знаки* – невидимі або видимі позначки, які вставляються у файли (зображення, відео, документи) для позначення власника та виявлення фактів піратства.
- ✦ *Технології управління цифровими правами* (DRM – Digital Rights Management), які:
 - обмежують можливості копіювання та розповсюдження контенту;
 - використовуються у програмному забезпеченні, потокових сервісах, електронних книгах;
 - захищають музику, фільми, ліцензійні програми від нелегального поширення.

Ці технології відіграють важливу роль у зменшенні рівня піратства, хоча часом викликають суперечки через обмеження прав користувачів [18].

5. Співпраця з міжнародними організаціями (WIPO, ВТО, ЄС)

Глобалізація ринків потребує міжнародної співпраці у сфері захисту інтелектуальної власності. Важливими організаціями, що регулюють цю сферу, є:

- ✦ *Всесвітня організація інтелектуальної власності (WIPO)* – займається розробкою міжнародних стандартів захисту прав інтелектуальної власності та адмініструє ключові договори, такі як Бернська та Паризька конвенції [19].
- ✦ *Світова організація торгівлі (ВТО)* – забезпечує виконання норм Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (ТРИПС), яка є обов'язковою для всіх членів ВТО [20].
- ✦ *Європейський Союз (ЄС)* – пропонує механізми захисту інтелектуальної власності в межах єдиного європейського ринку, зокрема через Службу інтелектуальної власності ЄС (EUIPO) [21].

Співпраця з цими організаціями дозволяє:

- ✦ отримати міжнародний захист торговельних марок і патентів;
- ✦ використовувати механізми вирішення спорів на міжнародному рівні;
- ✦ захищати авторські права в межах міжнародних угод.

Отже, ефективний захист інтелектуальної власності вимагає поєднання юридичних, технічних та організаційних заходів.

Судовий та адміністративний захист допомагає в разі порушень прав.

Договори про конфіденційність (NDA) запобігають витоку комерційних секретів. Системи контролю доступу забезпечують збереження критично важливої інформації. Антипіратські технології зменшують рівень незаконного використання контенту. Міжнародна співпраця посилює глобальний захист прав інтелектуальної власності. Лише комплексний підхід може гарантувати ефективне збереження інтелектуальних активів та забезпечити сталий розвиток інноваційної економіки.

Наступним кроком у роботі буде побудова дерева рішень для ризиків визнання, управління та захисту об'єктів інтелектуальної власності (ОІВ).

Дерево рішень – це структурована модель ухвалення рішень, яка допомагає визначити найкращий варіант дій у разі виникнення ризиків, пов'язаних із визнанням, управлінням і захистом ОІВ. У текстовому варіанті дерево рішень поділяється на ключові ризики, які розгалужуються на можливі сценарії розвитку ситуації та відповідні заходи для їх подолання.

На *рис. 1* схематично зображено, які ризики виникають на кожному етапі, і що є, як мінімум, три варіанти подолання або зменшення даного ризику.

Аналіз дерева рішень дозволяє зробити висновки, що ефективно управління ризиками, пов'язаними з інтелектуальною власністю (ОІВ), потребує комплексного підходу, який включає превентивні, адаптаційні та реактивні заходи. Основні проблеми, що виникають при визнанні, управлінні та захисті ОІВ, можуть бути вирішені завдяки своєчасному застосуванню відповідних стратегій та інструментів.

1. Визнання ОІВ

Процес визнання прав на інтелектуальну власність є критичним для забезпечення її правового захисту. Дерево рішень показує, що основними ризиками є відмова в реєстрації, наявність схожих заявок або недостатня новизна винаходу. Для мінімізації цих загроз важливо:

- ✦ Попередньо проводити патентні та торговельні пошуки для виявлення можливих перешкод.
- ✦ Оптимізувати документацію для відповідності вимогам міжнародного та національного законодавства.
- ✦ Використовувати альтернативні варіанти подачі заявок, зокрема міжнародні системи реєстрації, такі як РСТ або Мадридська система.

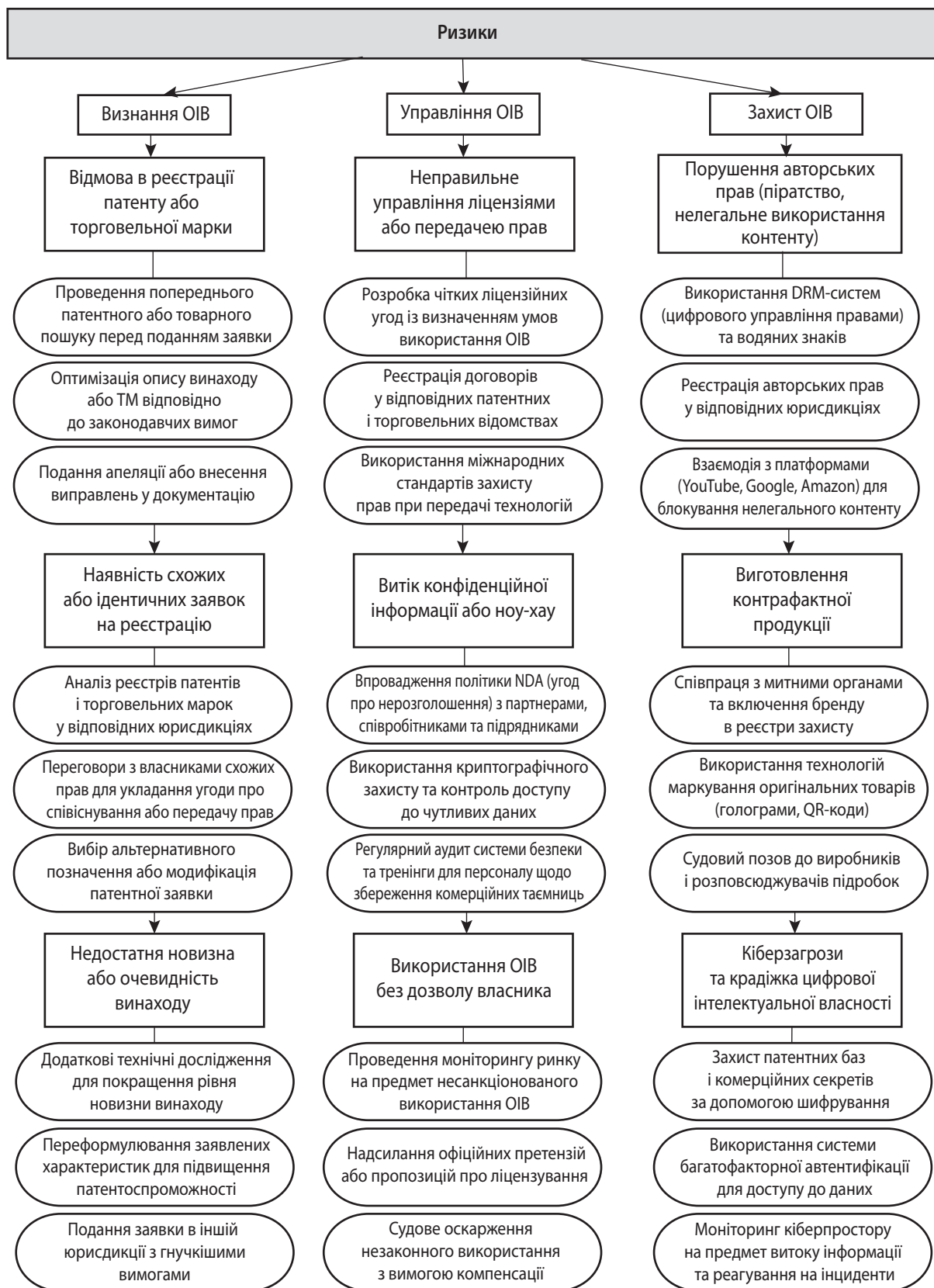


Рис. 1. Дерево рішень для ризиків визнання, управління та захисту об'єктів інтелектуальної власності (OIB)

Джерело: авторська розробка.

2. Управління ОІВ

Правильне управління інтелектуальною власністю визначає рівень її комерційної цінності та правової безпеки. Основні ризики, такі як неналежне використання ліцензійних угод, витік комерційних таємниць або несанкціоноване використання ОІВ, можуть бути знижені через:

- ✦ використання юридично обґрунтованих ліцензійних угод, які передбачають чіткі умови використання ОІВ;
- ✦ запровадження системи контролю доступу до конфіденційних даних у межах підприємства;
- ✦ моніторинг ринку для виявлення несанкціонованого використання інтелектуальної власності та застосування правових інструментів для його припинення.

3. Захист ОІВ

Останній блок дерева рішень фокусується на запобіганні порушенням прав інтелектуальної власності та протидії незаконному використанню ОІВ. Основні загрози, такі як порушення авторських прав, виробництво контрафактної продукції та кіберзагрози, можуть бути зведені до мінімуму завдяки:

- ✦ використанню цифрових методів захисту (DRM-системи, водяні знаки, шифрування даних);
- ✦ реєстрації прав у митних реєстрах для запобігання міжнародному поширенню підробленої продукції;
- ✦ співпраці з міжнародними організаціями (WIPO, ВТО, ЄС) для забезпечення правового захисту на глобальному рівні.

Дерево рішень демонструє, що запобігання ризикам у сфері інтелектуальної власності потребує проактивного підходу, що включає своєчасну реєстрацію прав, належне управління активами та ефективні механізми захисту. Компанії, що дотримуються цих стратегій, можуть не лише уникати втрат, а й отримувати додаткові вигоди від комерціалізації своїх розробок.

Отже, ефективне управління та захист ОІВ повинні ґрунтуватися на комбінації юридичних, технічних та економічних заходів, що забезпечить стабільний розвиток інноваційної діяльності та посилення конкурентних позицій підприємств на зовнішніх ринках.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження встановлено, що ефективне управління, визнання та захист об'єктів інтелектуальної власності (ІВ) у сучасних умовах потребують комплексного та адаптивного підходу, який враховує як національні, так

і міжнародні тенденції. Зростання економічної ролі інтелектуального капіталу, цифровізація бізнес-середовища, поширення штучного інтелекту та транснаціональний характер інновацій формують нові виклики у сфері правового забезпечення ІВ.

По-перше, сучасні інструменти управління інтелектуальною власністю мають охоплювати не лише юридичні аспекти реєстрації та охорони прав, а й стратегії комерціалізації, трансферу технологій, цифрового маркування та контролю використання об'єктів ІВ. Ефективне управління передбачає взаємодію правової, економічної та організаційної складових, що забезпечують стратегічну цінність ІВ для підприємства.

По-друге, система визнання об'єктів ІВ потребує оновлення у зв'язку з появою нових технологічних рішень – зокрема, продуктів штучного інтелекту, які кидають виклик традиційним уявленням про авторство та винахідництво. Це зумовлює необхідність гармонізації законодавства та розробки нових нормативно-правових механізмів на міжнародному рівні.

По-третьє, актуальним залишається питання забезпечення належного рівня захисту прав ІВ як у фізичному, так і в цифровому середовищі. Кіберзагрози, витоки даних, недобросовісна конкуренція та піратство є серед найпоширеніших ризиків, з якими стикаються власники інтелектуальних активів. У відповідь на це особливої ваги набувають інноваційні підходи до кібербезпеки, цифрового доказування прав і міжнародної співпраці у сфері дотримання норм ТРІПС, WIPO та законодавства ЄС.

В українських реаліях, що посилюються умовами війни та необхідністю економічної відбудови, інтелектуальна власність стає ключовим ресурсом для розвитку інновацій, технологій подвійного призначення, цифровізації державного управління та залучення міжнародної підтримки. Реформування інституційної системи ІВ, створення НОІВ (UANIPIO), прийняття змін до законодавства (закон № 2974-IX) та інтеграція в європейський правовий простір створюють основу для посилення захисту прав інтелектуальної власності в Україні.

Таким чином, подальший розвиток системи управління, визнання та захисту інтелектуальної власності має ґрунтуватися на:

- ✦ активному впровадженні цифрових технологій і сучасних моделей комерціалізації ІВ;
- ✦ гармонізації законодавства з міжнародними стандартами;
- ✦ зміцненні інституційної спроможності та міжсекторальної взаємодії;
- ✦ впровадженні ефективних механізмів захисту в умовах нових загроз – як правових, так і кіберфізичних.

Отримані результати дослідження мають прикладне значення для науковців, політиків, управлінців, а також можуть бути використані для розробки державної політики у сфері інновацій та національної безпеки. ■

БІБЛІОГРАФІЯ

1. World Intellectual Property Report 2022: The Direction of Innovation. Geneva: WIPO, 2022. URL: <https://www.wipo.int/en/web/world-ip-report/2022/index>
2. The Status of Intellectual Property in Russia and Ukraine. New York : International Trademark Association (INTA), 2023. URL: <https://www.inta.org/resources/the-status-of-intellectual-property-in-russia-and-ukraine/>
3. Karlash Yu. IP Protection in Ukraine During the Ongoing War. Geneva : International Federation of Intellectual Property Attorneys (FICPI), 2022. URL: <https://ficpi.org/ip-news/ip-protection-ukraine-during-ongoing-war>
4. Top 10 Intellectual Property Challenges to Prepare for in 2025. London : InspireIP, 2024. URL: <https://inspireip.com/top-10-intellectual-property-challenges/>
5. IP Trends in 2025: What to Expect and How to Prepare. Stockholm : IAMIP, 2025. URL: <https://iamip.com/ip-trends-in-2025-what-to-expect-and-how-to-prepare/>
6. Intellectual Property Trends and Possible Risk Solutions. London : Lexology, 2024. URL: <https://www.lexology.com/library/detail.aspx?g=27c7352b-c768-46e3-ab4e-966fca7eba41>
7. Measures safeguarding Ukrainian intellectual property rights agreed by Commission and EUIPO. *EU LAW Life*. 09.03. URL: <https://eulawlive.com/measures-safeguarding-ukrainian-intellectual-property-rights-agreed-by-commission-and-euipo/>
8. Dialogue on Intellectual Property Rights 2024: Ukraine – EU. Kyiv : National Intellectual Property Office of Ukraine, 2024. URL: <https://nipo.gov.ua/en/ipr-dialogue-ua-eu-en/>
9. Hudson K., Morgan R. E. Intellectual property protection and firm risk: How service transition and knowledge intensity mitigate the loss of strategic resources. *Journal of Business Research*. 2025. Vol. 188. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2024.115118>
10. Ayerbe C., Boulos C., Castellaneta F. Navigating protection mechanisms and innovation models: A literature-based configurational framework of intellectual property strategies. *Technovation*. 2024. Vol. 137. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.technovation.2024.103101>
11. Yuan B., Li W. Legal infrastructures for firm innovation: Effects of intellectual property protection in the era of digital economy. *Finance Research Letters*. 2025. Vol. 71. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.frl.2024.106343>

12. Підсумки року 2023 – перспективи 2024 у сфері інтелектуальної власності. *IPSTYLE*. URL: <https://ipstyle.ua/pidsumky-roku-2023-perspektyvy-2024-u-sferi-intelektualnoi-vlasnosti/>
13. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення захисту прав інтелектуальної власності» від 20 березня 2023 р. № 2974-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2974-20#Text>
14. 15 квітня набере чинності Закон щодо посилення захисту прав інтелектуальної власності. *ЮР-ЛІГА*. 14.04.2025. URL: https://jurliga.ligazakon.net/news/218865_15-kvtnya-nabere-chinnost-zakonshchodo-posilennya-zakhistu-prav-ntelektualno-vlasnost
15. Мельник-Мельников П. Г., П'ятчаніна Т. В., Огородник А. М., Мазур М. Г. Аналіз досвіду закордонних офісів трансферу технологій для формування в наукових установах України ефективної системи трансферу технологій. *Наука, технології, інновації*. 2019. № 2. С. 62–69. DOI: <http://doi.org/10.35668/2520-6524-2019-3-07>
16. Стан інноваційної діяльності та діяльності у сфері трансферу технологій в Україні у 2017 році: аналітична записка. *Міністерство освіти і науки України*. Київ, 2018. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/innovatsii-transfer-tehnologiy/monitoring-prioritet/stan-id-2017-f.pdf>
17. Smith J. Cybersecurity and Intellectual Property Protection: Emerging Threats and Solutions. Oxford : Oxford University Press, 2021.
18. Johnson M., Brown K. Data Breaches and Cybersecurity: Protecting Digital Intellectual Property. Cambridge : Cambridge University Press, 2019.
19. Cyber Threats and IP Protection: Strategies for Businesses. *World Intellectual Property Organization (WIPO)*. URL: <https://www.wipo.int/cybersecurity>
20. Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights (TRIPS). *World Trade Organization (WTO)*. URL: <https://www.wto.org/trips>
21. Intellectual Property Protection in the EU Market. *European Union Intellectual Property Office (EUIPO)*. URL: <https://euipo.europa.eu>

REFERENCES

- “15 kvitnia nabere chynnosti Zakon shchodo posylennia zakhystu prav intelektualnoi vlasnosti” [The Law on Strengthening the Protection of Intellectual Property Rights Will Come Into Force on April 15]. *YuR-LIGA*. April 14, 2025. https://jurliga.ligazakon.net/news/218865_15-kvtnya-nabere-chinnost-zakonshchodo-posilennya-zakhistu-prav-ntelektualno-vlasnost
- “Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights (TRIPS)”. *World Trade Organization (WTO)*. <https://www.wto.org/trips>
- Ayerbe, C., Boulos, C., and Castellaneta, F. “Navigating protection mechanisms and innovation models: A literature-based configurational framework of intellectual

- property strategies". *Technovation*, vol. 137 (2024). DOI: <https://doi.org/10.1016/j.technovation.2024.103101>
- "Cyber Threats and IP Protection: Strategies for Businesses". *World Intellectual Property Organization (WIPO)*. <https://www.wipo.int/cybersecurity>
- "Dialogue on Intellectual Property Rights 2024: Ukraine – EU". Kyiv : National Intellectual Property Office of Ukraine, 2024. <https://nipo.gov.ua/en/ipr-dialogue-ua-eu-en/>
- Hudson, K., and Morgan, R. E. "Intellectual property protection and firm risk: How service transition and knowledge intensity mitigate the loss of strategic resources". *Journal of Business Research*, vol. 188 (2025). DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2024.115118>
- "Intellectual Property Protection in the EU Market". *European Union Intellectual Property Office (EUIPO)*. <https://euipo.europa.eu>
- "Intellectual Property Trends and Possible Risk Solutions". London : Lexology, 2024. <https://www.lexology.com/library/detail.aspx?g=27c7352b-c768-46e3-ab4e-966fca7eba41>
- "IP Trends in 2025: What to Expect and How to Prepare". Stockholm : IAMIP, 2025. <https://iamip.com/ip-trends-in-2025-what-to-expect-and-how-to-prepare/>
- Johnson, M., and Brown, K. *Data Breaches and Cybersecurity: Protecting Digital Intellectual Property*. Cambridge: Cambridge University Press, 2019.
- Karlash, Yu. "IP Protection in Ukraine During the Ongoing War". Geneva : International Federation of Intellectual Property Attorneys (FICPI), 2022. <https://ficpi.org/ip-news/ip-protection-ukraine-during-ongoing-war>
- [Legal Act of Ukraine] (2023). <https://zakon.rada.gov.ua/go/2974-20#Text>
- "Measures safeguarding Ukrainian intellectual property rights agreed by Commission and EUIPO". *EU LAW Live*. 09.03. <https://eulawlive.com/measures-safeguarding-ukrainian-intellectual-property-rights-agreed-by-commission-and-euipo/>
- Melnyk-Melnykov, P. H. et al. "Analiz dosvidu zakordonnykh ofisiv transferu tekhnolohii dlia formuvannia v naukovykh ustanovakh Ukrainy efektyvnoi systemy transferu tekhnolohii" [Analysis of Foreign Tech Transfer Offices Experience for the Effective Tech Transfer System Formation in the Ukrainian Scientific Institutions]. *Nauka, tekhnolohii, innovatsii*, no. 2 (2019): 62-69. DOI: <http://doi.org/10.35668/2520-6524-2019-3-07>
- "Pidsumky roku 2023 - perspektyvy 2024 u sferi intelektualnoi vlasnosti" [Results of 2023 – Prospects for 2024 in the Field of Intellectual Property]. *IPSTYLE*. <https://ipstyle.ua/pidsumky-roku-2023-perspektyvy-2024-u-sferi-intelektualnoi-vlasnosti/>
- "Stan innovatsiinoi diialnosti ta diialnosti u sferi transferu tekhnolohii v Ukraini u 2017 rotsi: analitychna zapyska" [The State of Innovation and Technology Transfer Activities in Ukraine in 2017: analytical note]. *Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy*. Kyiv, 2018. <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/innovatsii-transfer-tehnologiy/monitoring-prioritet/stan-id-2017-f.pdf>
- Smith, J. *Cybersecurity and Intellectual Property Protection: Emerging Threats and Solutions*. Oxford: Oxford University Press, 2021.
- "The Status of Intellectual Property in Russia and Ukraine". New York : International Trademark Association (INTA), 2023. <https://www.inta.org/resources/the-status-of-intellectual-property-in-russia-and-ukraine/>
- "Top 10 Intellectual Property Challenges to Prepare for in 2025". London : InspireIP, 2024. <https://inspireip.com/top-10-intellectual-property-challenges/>
- "World Intellectual Property Report 2022: The Direction of Innovation". Geneva : WIPO, 2022. <https://www.wipo.int/en/web/world-ip-report/2022/index>
- Yuan, B., and Li, W. "Legal infrastructures for firm innovation: Effects of intellectual property protection in the era of digital economy". *Finance Research Letters*, vol. 71 (2025). DOI: <https://doi.org/10.1016/j.frl.2024.106343>